

Рецензия

от акад. проф. д.и.н. Васил Николов, НАИМ – БАН,
за дисертационния труд на Атанас Цурев, докторант в Секция за праистория в НАИМ,
„Раннонеолитни керамични комплекси в Тракия“

Дисертационният труд на Атанас Цурев обхваща 296 компютърни страници текст и 201 стр. приложения. Темата е актуална и дисертабилна.

В първия параграф на Увода дисертантът определя предмета на работата си като „изследване на социалните отношения и взаимовлияния между различни раннонеолитни общности в Тракия, както са отразени в керамичните комплекси...“ и съответно посочва керамичните комплекси като „обект на това изследване“. Смята, че специализираните изследвания на този материал са малко, ограничени до определени категории съдове или са на ниво предварителни резултати – доста смело заключение в контекста на реалността!

Във втория параграф са представени целите и задачите на работата. Целта е формулирана почти идентично с посочения предмет на изследването – „установяване на взаимоотношения и зависимости между различните общности, заселващи и обитаващи Тракия през ранния неолит“, но е конкретизирана в две направления. Първо, подробно изследване на два големи керамични комплекса от Нова Надежда и Капитан Димитриево, както и анализ на представителна извадка от керамичния комплекс на тел Караново, а също на налични керамични фрагменти и цели форми от селищата Кърджали, Крумовград и Симеоновград. Второ, обобщаване на информацията за публикувани раннонеолитни комплекси от Тракия, сравнителен анализ във вътрешнорегионален контекст, извеждане на обща типология, синтез на резултатите от изследването на керамичните комплекси, сравнителен анализ на ансамблите и разглеждането им в пространствен аспект, установяване на сходства и различия в регионален и надрегионален контекст.

Още тук става ясно, че дисертантът предварително се отказва от изследване *de viso* на други, освен назованите шест, раннонеолитни керамични комплекси от обширната територия на Тракия, очертана по-надолу, което предполага и възникване на проблеми с изпълнение на заявената в заглавието на работата обобщаваща тема.

Третият параграф на уводната част насочва към териториалния и хронологическия обхват на изследването. В един абзац е очертана територията, която се определя като Тракия (от Стара планина до Егея и от Черно море до Софийското поле), но освен неспоменатата Западна Тракия, тя включва и Източна Македония. На абсолютната хронология е посветен кратък абзац, като хронологическият обхват на ранния неолит в Тракия всъщност остава неопределен – въпреки наличните многобройни радиовъглеродни дати от региона. В последната част на параграфа дисертантът се занимава с предложената от мен периодизация на ранния неолит в Тракия, но без да я познава достатъчно, прави странното заключение, че е изградена преди да бъдат извършени разкопки в непроучени дотогава райони – става дума за два-три нови обекта, резултатите от които всъщност я потвърждават.

Четвъртият параграф е посветен на историографията, проучването раннонеолитни обекти и изследванията върху керамиката от ранния неолит в Тракия. Необходимият историографски преглед обаче фактически липсва – посочени са някои от основните проучвани раннонеолитни селища в Тракия и по една публикация на техните разкопачи, но без коментар. Отбелязано е моето изследване на рисуваната орнаментация. Липсва обаче какъвто и да бил преглед на изследвания на раннонеолитната керамика в региона, както ни обещава подзаглавието.

Странно е, че в дисертационен труд липсва анализ на състоянието на научните изследвания особено по такава обхватна тема. Извън само посочените публикации на основни разкопавани обекти няма никакъв анализ на създадената през десетилетията

книжнина за керамиката от ранния неолит в Тракия, както и на съответните културно-исторически интерпретации, които са в полето на посочения от дисертанта предмет на изследването. А както се оказва по-нататък, дисертантът всъщност не познава съществена част от тази книжнина! Това предопределя и някои важни неблагоприятия в работата.

Последният параграф на увода представя структурата на труда.

Първата глава на дисертацията е озаглавена „Изворова база и методология“. За изворовата база е повторена информацията от увода – керамични ансамбли от шест раннонеолитни обекта са изследвани *de viso*, за други 32 е представена информация от публикации. На количествен анализ са подложени близо 40 хиляди фрагмента от непубликувани комплекси – предимно от Нова Надежда и Капитан Димитриево.

Тук бих запитал, обаче, защо не са включени комплекси от други проучвани обекти, които влизат в групата от 32, представени в работата само по публикации. Биха могли да бъдат изследвани поне целите керамични форми, които се намират в музейни експозиции или фондове – например обекти от Старозагорско – тел Старозагорски бани, тел Окръжна болница-Стара Загора, Мъдрец-Гуджова могила, Азмашка могила, Плоска могила (в РИМ Стара Загора), тел Казанлък (в ИМ Казанлък), Ракитово (в РИМ Пазарджик), Мулдава (в ИМ Асеновград), тел Караново – старите разкопки (в НАИМ - БАН). Предвид обявените цели на работата, необходимо е било използването на цялата налична в музеите и публикациите информация. Наясно съм, че не би било възможно да се направи изследване дори на представителна извадка от керамични фрагменти по селища (а и едва ли са достъпни!), но поне целите керамични форми са достъпни и биха дали съществена информация за изследването.

Без това да е директно дефинирано, методологията, съответно методиката на дисертанта за изследване на керамичните комплекси, включва технологичен, морфологичен и орнаментален анализ (всъщност резултатите за трите групи реално се формират чрез завършващ синтез!). Никъде в тази сравнително голяма част от първа глава не се посочва, че тази методология не е авторово досещане, с каквото впечатление може да остане незапознатият читател и че конкретно в българската праистория тя е използвана още в края на миналия и началото на този век от други археолози (К. Лещакон, В. Николов, В. Д. Петрова). А конкретно за изследване на раннонеолитен керамичен комплекс тази методологическа система е приложена за първи път върху материали от тел Караново, а резултатите са публикувани през 1997 година! Но дисертантът не познава текста на тази моя студия, макар че керамика от тел Караново му беше предоставена за използване!

За формиране на технологични групи авторът включва характеристики на глината за изработване на съдовете (всъщност, заради реално задължителните опоснители, трябва да се използва термина „глинено тесто“), цветът и обработката на повърхността им. Не разбирам защо изключва важния признак за структурата и цветовете на лоба. На тази основа описва пет технологични групи (едната с два варианта), доста широко формулирани, така че да обхващат цялата раннонеолитна керамика от Тракия.

Следващ елемент е анализ на морфологията на съдовете, т.е. класифицирането според тяхната форма. Използването на „формален“ вместо „формативен“ анализ според мен е неподходящо. Дисертантът декларира, че в морфологичния анализ ще използва „главно графично възстановени части от съдове и в много по-малка степен цели съдове“. Всъщност логичният подход би бил да се започне с класификация на всички цели форми от изследвания регион Тракия и тогава да се премине към класификация на фрагментите от съдове. Всеки друг подход може да даде произволни резултати, а и със сигурност ще затрудни изследването. В низходящ ред „формалната“ класификация, която дисертантът ще използва включва категория, вид, тип и подтип. Представя категориите форми без да вземе отношение по вече предложените в научната книжнина за неолита в Тракия формативни класификации. Поради големия брой дъна от съдове, чиято принадлежност към определена форма е неясна, логично е приложена отделна класификация за тях.

Следва изложение върху „принципите на описание на украсата“. По-точно би било „изследване“ на украсата. Дисертантът започва с рисуваната орнаментация, като обявява, че ще се придържа към разработената от мен методика. И това би било добре, защото рисуваната орнаментация може да играе значителна роля по пътя към постигане на посочената в началото цел на дисертацията – „установяване на взаимоотношения и зависимости между различните общности, заселващи и обитаващи Тракия през ранния неолит“. За съжаление, както ще стане ясно нататък, това остава само едно намерение. Изложението продължава с насочване към другите видове украса на раннеолитните съдове – врязана, набодена, шампована, канелюрна, релефна и импресо, изследването на някои от които също е важно за посочената цел.

След като логиката на изложението е неочаквано прекъсната от представяне на система за „обработка и количествен анализ на масов материал“, следва текст за „типология и сравнителен анализ“ на керамичните ансамбли. Става дума за необходимото в такова изследване съчетание на технологични групи, форми и украса, което дисертантът определя като „типология“. Това е доста обръквашо, защото той иначе използва този термин като заместващ класификация. Търсенето на устойчиви съчетания е логичен завършек на изследователския процес на керамични ансамбли, но обръщам внимание, че в българската книжнина доста отдавна е предложен и използван друг термин, заимстван от немски изследвания, а именно керамични сортове. Намирам го за много по-подходящ!

Спрях се по-подробно на увода и първата глава на дисертацията, защото там са представени изходните позиции на автора за самото изследване. За съжаление, очертават се някои сериозни проблеми, които по избрания начин на работа едва ли могат да бъдат избегнати.

Най-обширната втора глава на дисертационния труд е озаглавена „Описание на раннеолитните керамични комплекси от Тракия“, всъщност трябва да бъде „Изследване на раннеолитните керамични комплекси ...“. Започва с обекта Нова Надежда. Подробно са представени две дузини структури, от които произхожда раннеолитната керамика. Следват наблюдения върху стратиграфската позиция на всички тези структури, което позволява разделянето им в три последователни хронологически групи. По-нататък дисертантът предлага „описание“, т.е. изследване на керамичния комплекс в трите му аспекта плюс количествена характеристика. Това е направено много подробно за всичките две дузини структури, разделени в трите хронологически периода. Накрая е предложено обширно обобщение на характеристиките на керамичните ансамбли по периоди. Погледнато методологически, изследването е извършено по възможно най-добрата структура. Представянето на керамиката е по структури, което е правомерно, както и по технологични групи, форми и вид на украсата, със съответните количествени показатели. Заклучителната част на главата дава подробно обобщение по използваните критерии, но не е предложена съчетана информация по трите признака, така, както беше обещано малко по-горе в първата глава. Всъщност, първо са представени съчетанията между форми и технологични групи, а после и отделно – между видове орнаментация и форми. Отсъства обаче представянето на самата орнаментация като композиция. Доколкото тук-там е казано нещо за рисуваната орнаментация извън видовото ѝ обозначаване като такава, то е направено определено непрофесионално и изобщо не се опитва да следва достигнатото знание за нея, което е в сериозен ущърб за работата.

Предложеното изследване на комплекса от Нова Надежда, макар и добре изпълнено, е прекалено обширно за обявената дисертационна тема. Обхватът му е 62 страници или 21% от текста на дисертацията, като значителната част от него няма пряко отношение към темата. След съответно допълване на данните за орнаментацията текстът може да послужи за публикуване като самостоятелно изследване на керамиката от обекта, но за целите на дисертационния труд е нужна информация, която може да бъде представена на десетина страници – сегашният вариант сериозно дебалансира работата!

Керамичният комплекс от разкопките на тел Капитан Димитриево, направени под мое ръководство, е представен по приложената за първия обект схема, с тази разлика, че проучените раннонеолитни структури и техните керамични комплекси са предоставени на дисертанта предварително периодизирани. От друга страна, трябва да отбележа, че тук дисертантът е обърнал много повече внимание на съдържанието на рисуваната орнаментация, но е далече от варианта, в който да има терминологична и описателна съпоставимост с предложения от мен стандарт. Разбирам затрудненията му при възстановяване на структурата и композициите на рисуваната керамика, но явно са били необходими още усилия или консултация.

По-нататък са анализирани данните за публикуваните керамични съдове от разкопките на Петър Детев и от първите сондажи на раннонеолитния пласт в могилата, проучени под мое ръководство.

Изследването на керамичния комплекс от тел Капитан Димитриево завършва, както и в горния случай, с обширно изложени наблюдения върху особеностите и вътрешното му развитие според следваните три критерия. Това е и съществения за дисертационния труд принос, но както и в горния случай, липсва очакваният синкретизъм в керамични сортове.

Третият обект с проучван на широка площ раннонеолитен пласт, който е включен в рецензирания труд, е тел Караново. Дисертантът имаше възможност да изследва по-голяма част от раннонеолитния керамичен комплекс от Южния сектор на българо-австрийските разкопки, но предпочете да работи с представителна извадка. По-съществено за мен обаче е това, че той не познава текста на обширната ми студия от 1997 г. на немски език за раннонеолитната керамика от този сектор, а цитира само илюстрациите в нея! Това е първото публикувано изследване на раннонеолитен керамичен комплекс от Тракия, извършено по актуалната и днес, използвана и от дисертанта методология! И другото странно нещо – вместо да изследва керамичните съдове от разкопките на В. Миков и Г. И. Георгиев на Карановската могила, които са в експозицията и фонда на НАИМ, той прави преглед на публикуваните им изображения в статии на двамата и в други публикации, в които тези съдове са клиширани. При това дори не цитира и съответно не използва широко известната студия на Г. И. Георгиев „Kulturgruppen...“ от 1961 г., където са представени всички разпространявани след това във всевъзможни издания раннонеолитни керамични форми от ранния неолит в тел Караново, макар че студията фигурира в списъка на използваната литература.

Изследването на извадката от раннонеолитния керамичен комплекс от българо-австрийските разкопки е направено за двата етапа – Караново I и Караново II поотделно, а след това е предложено вътрешно сравнение между тях. Дисертантът стига до стандартните изводи за развитието на керамиката в тези карановски пластове, което вече е направено.

По-нататък следва представянето на данните от два много малки раннонеолитни ансамбъла от разкопки на селищата в Кърджали и Крумовград, проучени *de viso* от дисертанта. Както и за предишните обекти, използвана е същата изследователска матрица, но поради недостатъчния археологически материал тя е останала частично реализирана. Подобен е случаят и с керамичния комплекс от разкопките на раннонеолитното селище Чавдарова чешма до Симеоновград, но броят на запазените фрагменти и цели форми е малко по-голям. Сред наличната в музеите керамика от трите обекта преобладава рисуваната, орнаментацията на която е изследвана преди десетилетия.

Последният дял на тази глава представя данни за 32 раннонеолитни обекта в Тракия, които са проучвани, но дисертантът не е работил *de viso* с керамиката от тях, а с публикуваната информация. По-съществено внимание е отредено на 11 керамични комплекса. За някои от тях обаче не е използвана цялата налична публикувана информация. Ето няколко примера. За селището Елешница – липсва статия на Масатоши Тао, 2000. За селището Ракитово – непозната е останала моя статия в ИБИД, 1987. За Мулдава – не познава моя статия в Родопски сборник, 1987. По-сериозен е проблемът с

Азмашка могила. Основната представена информация идва от две кратки статии на Г. И. Георгиев. За автора са останали неизвестни поне още няколко – една в Археология, 1962, друга в Известия на Археологическия институт, 1963, следваща в КСИА, 1966 и поне 5 - 6 в чужди издания, между които и Zeitschrift für Archäologie, 1967, както и една статия на Петър Детев. В тях се съдържа доста повече информация за обекта и раннеолитния керамичен комплекс, както и още снимки на керамични съдове. Раннеолитни керамични съдове от Плоска могила са публикувани със снимки от Г. И. Георгиев още в Актите на I конгрес по балканистика през 1970. В същата статия има и снимки на непубликувани раннеолитни съдове и от други обекти. И т.н.

Глава III на рецензирания дисертационен труд е кратка, но е важна за изследването на раннеолитната керамика от Тракия, посветена е на т.нар. от дисертанта „типология“. Както вече обърнах внимание, заради създаващото се терминологично объркване поради използването на типология и като еднозначна на формативна класификация, коректният термин трябва да бъде различен - предложил съм дефиниране на керамични сортове. Да поясня, в тази глава се представя необходимото като завършващ етап на изследване на праисторически керамични комплекси съчетаване на данни за конкретните керамични форми, тяхната технология и украсата им. Изведените устойчиви комбинации, т.е. керамичните сортове, са дефинирани на базата на обща формативна класификация, обикновено до ниво тип, с посочване на технологичната/ите група/и и вида на украсата, ако има такава. Акцент пада все пак върху класификацията на керамичните съдове, докато съчетанието с другите два признака изглежда вторично. Това, което за мен е неприемливо, е определяне на подтипове въз основа на дълбочината на съдовете, измерена отвътре. Все пак класификацията е изследване на форми и затова намирам използвания критерий за неподходящ. Главата завършва без каквото и да било обобщение, а то би било в интерес на предложеното изследване, но като цяло може да бъде позитивно оценена.

Четвъртата глава на дисертационния труд е названа „Раннеолитни керамични комплекси от Тракия: териториално-хронологически характеристики и надрегионални контакти“. Дисертантът иска да подложи на сравнителен анализ изследваните керамични комплекси, за да достигне до териториално-хронологическо групиране, „в което се отразяват специфични аспекти на социалните отношения и взаимовлияния между раннеолитните общности в Тракия – предмет на това проучване“. Започва с териториалния обхват на паниците – едно доста хаотично изложение, с опит за включване и на рисуваната им орнаментация, но не се получава, защото тя фактически е изключена от изследване в предложената работа. Явно приема, че паниците са разпространени по цялата изследвана територия. Изложението за ваните и основанията за изводите, свързани с тях, са трудно проследими. Всъщност няма и ясни изводи за териториалното разпространение на тези съдове. За категорията на купите дисертантът прави едно в значителна степен изкуствено териториално построение, за да ги направи характерни (или поне един от видовете – не става много ясно от текста) за района около Родопите, макар и да се срещат и в други селища. Категорията чаши като че ли е регистрирана изключително в Старозагорско. На лалевидните съдове дисертантът с право отделя повече внимание. Започва обаче със странен опит за групиране на тези от тях, имащи рисувана орнаментация, с която той фактически не се занимава – групира ги на това основание по непрофесионален начин според „превес“ на: „спираловидни мотиви“, „линейни мотиви, опасващи тялото на съда“, „вертикално разположени триъгълни и ромбовидни полета, запълнени по различен начин“, „вертикално разположени правоъгълни полета, запълнени по различен начин“. Не бива да се профанизира раннеолитната орнаментална украса! Ако дисертантът не може да се справи сам, да следва това, което вече е направено и публикувано или да го използва като образец! Текстът на места е неясен, но разбирам убеждението на автора за обособяване на две териториални групи от рисувани лалевидни съдове – ниски и високи, макар да не е очертан техният обхват. Отсъства информация за разпространението на нерисуваните лалевидни съдове в Тракия. За съдовете със сферично

тяло и висока шия отново няма ясен обхват на разпространение, а предимно неаргументирани разсъждения за посоки на разпространение на тази форма. Не е предложен сравнителен анализ на гърнетата, хранилищните съдове и капациите.

Втората част на тази глава се занимава по-подробно с появата и разпространението в Тракия на червената излъскана и понякога бяло рисувана керамика, както и на тъмната излъскана керамика. За разлика от текста малко по-горе, тук дисертантът постулира разпространението на един вид купи само в южната зона около Родопите, а на останалата територия на север – предимно рисувани лалевидни съдове като водеща характеристика. Никак не съм убеден в това твърдение! Допуска, че селищата край Родопите са възникнали малко по-рано, което също засега не може да бъде доказано. Във всеки случай потвърждава и привежда допълнителни аргументи, че носителите на червената излъскана и бяло орнаментирана керамика навлизат в Тракия от запад. Приема също, че тъмната излъскана керамика се разпространява в Тракия в обратна посока, от югоизток, за което привежда достатъчно аргументи. В тези последни две констатации съм напълно убеден. Обръщам внимание обаче, че тъмната керамика от селищата на егейското крайбрежие Ходжа чешме и от Макри, както и останалата керамика от там е много по-различна от керамичния комплекс във вътрешността на Тракия и съответно няма основание да бъде включвана в разглеждания контекст.

Заключението повтаря накратко основните изводи от рецензираната работа.

Завършвайки критичния прочит на предложениия дисертационен труд, освен направените бележки и несъгласия с тези на дисертанта, имам някои общи констатации относно проблемите на работата.

Започвам с това, че дисертантът не познава цялата необходима книжнина за ранния неолит в Тракия. Отнася се предимно за литература на немски език, каквато явно той не е ползвал. Отбелязах си поне дузина основни статии и студии на Г. И. Георгиев, който освен на български, публикуваше на немски, по изключение и на друг език. Обърнах вече внимание върху моята студия от 1997 г. за неолитната керамика от Караново на немски, познаването на която би помогнало доста на дисертанта, както и поне десетина други мои статии на немски, български и английски, които са му останали непознати. Полезни биха били статии и на други автори на български, освен това и тази на Ян и Марион Лихардус от 1990 г. за тъмната излъскана керамика в Югоизточна Европа (на немски). Сега вече има достатъчно възможности за машинен превод от непознат език, това не може да бъде някакво оправдание.

Много сериозен проблем на работата е дебалансирания подход към изворовата база. *De viso* са изследвани три неравномерно големи комплекса – Нова Надежда с над 32 хиляди фрагмента, Капитан Димитриево с около 8 хиляди и Караново с около 1200, и още три обекта с по няколко десетки фрагменти и цели форми. Останалите селища са включени само с публикувани фрагменти и цели форми, но те са в ограничен брой. Вече обърнах внимание, че от десетина обекти с публикувана кратка информация, повечето в северната зона на Тракия, можеше да бъдат изследвани *de viso* поне целите керамични форми, а може би и фрагменти. При това неравноценно състояние на изворовата база дисертантът трябваше да се въздържа от някои изводи и обобщения, които на различни места в труда си прави, защото са несигурни, а върху тях понякога гради други хипотези.

Голяма методологическа грешка е отказът от иконографско изследване на украсата на съдовете, особено на рисуваната орнаментация. Вместо продължение на отдавна известното изследване по използваната методика за рисуваната украса, дисертантът, там, където счита, че му е необходимо, се връща към нея, но на непрофесионално ниво. Обявеният предмет на труда – социалните отношения и взаимовлияния между общностите в Тракия, би могъл да бъде много по-успешно изследван на базата на прецизирани керамични сортове, в които да бъде дефиниран не само видът на украсата, но и видът на орнаменталната композиция. Докато керамичните форми и техните технологични групи са

много по-тясно обвързани с особеностите на природната среда и стопанството в конкретно селище или район, иконографските композиции и стилови детайли като отражение на религиозно-митологичната система биха дали възможност за по-независимо от другите условия райониране на териториалния обхват.

А колкото до изследване на социалните отношения между предпоставените раннонеолитни общности в Тракия – така и никъде в работата не прочетох в какво се изразяват тези социални отношения, които са обявени като предмет на изследването. Доктриналният отказ от всички елементи на културно-историческия подход не позволява и опит за възстановяване на историческата картина, което все пак е цел на праисторическата наука.

И накрая, отново тежък методологически проблем. В последната глава на труда се търсят възможности за формиране на близости или единства на базата на различни аспекти на керамичните ансамбли от Тракия. Разсъждава се върху предложението от мен динамичен модел на ранния тракийски неолит, който предлага възможности за периодизация. Представянето на трите големи комплекса от Нова Надежда, Капитан Димитриево и Караново също е въз основа на предварително извършена периодизация. Но когато дисертантът стига до търсене на териториални общности, данните за периодизацията не влизат в употреба и той работи с общия масив на ранния неолит в региона, който, като цяло има продължителност около пет столетия! Така резултатът за съществуване на общности, които теоретично може да се разминават във времето, трудно може да бъде приет за реален. Защо са тогава усилията за периодизиране на някои от керамичните комплекси?

Не мога да пропусна да отбележа и на места неясния стил на изразяване, масовото използване на думата „обработка“ на находки вместо напр. „изследване“, масовото неправилно използване на предлога „при“, неправилен термин „Горна Тракия“ и т.н.

Познавам добре проблематиката на ранния неолит в Тракия. Наясно съм със значителния обем на зададената тема, но тя можеше да бъде много по-добре изследвана с различен организационен и методологически подход. Залитането по напълно излишни по отношение на темата дейности за комплекса Нова Надежда, частично за Капитан Димитриево и за Караново, биха освободили време и внимание на дисертанта за по-равномерно изследване на керамични ансамбли от целия регион на Тракия, за повече внимание към иконографията на орнаментацията и възможностите за периодизация на керамичните комплекси. В настоящия вариант темата е непълно и на места хаотично развита, много от изводите и заключенията са меко казано прекалено хипотетични, дисертантът не показва достатъчен интерес към предишни изследвания и съответната научна книжнина. Имам пълното основание да не подкрепя този труд за защита като дисертация!

И бих го направил, но се опитах да потърся и нещо позитивно в представената работа. Добро впечатление прави изследването на керамичния комплекс от Нова Надежда, макар голямата част от този текст да е напълно излишна за тази дисертация. Ако то бъде допълнено с иконографско изследване на орнаментацията, би се получил завършен текст за публикация. Изследването на комплекса Капитан Димитриево също е на много добро ниво, макар и там да има излишна информация и да липсва необходимото внимание към рисуваната орнаментация. Добро впечатление прави и трета глава от труда, макар и с отбелязаните бележки, както и втората част на последната глава. Затова ще направя голям компромис и ще дам кредит на доверие на дисертанта. Надявам се някога да успее да го върне – не на мен, на науката!

С това заявявам, че подкрепям даването на научната и образователна степен доктор на Атанас Цурев.

24 март 2024 г.

